

תולדות יחסיו של אלוהים עם האנושות

חלוקה לעידנים / שלבים בהיסטוריה המקראית

מאת ד"ר ארנולד פרוכטנבאום

תולדות יחסיו של אלוהים עם האנושות

חלוקה לעידנים / שלבים בהיסטוריה המקראית

מאת ד"ר ארנולד פרוכטנבאום

THE DISPENSATIONS OF GOD

תוכן העניינים

3	הקדמה
3	א. הגדרה
4	ב. מאפיינים שונים של העידנים
4	1. עידן / שלב התום או החירות: בראשית א 28 – ג 8
4	א. השמות
4	ב. הדמות המרכזית
4	ג. האחריות המוטלת על האדם
4	ד. המבחן שהאדם הועמד בו
4	ה. כישלון האדם
5	ו. העונש
5	ז. חסדו של אלוהים
5	2. עידן / שלב המצפון או התנהלות עצמאית של האדם: בראשית ג 9 – ח 14
5	א. השמות
5	ב. הדמות העיקרית
5	ג. האחריות המוטלת על האדם
6	ד. המבחן שהאדם הועמד בו
6	ה. כישלון האדם
6	ו. העונש
6	ז. חסדו של אלוהים
6	3. עידן / שלב הממשל האזרחי: בראשית ה 14 – יא 32
6	א. השמות
7	ב. הדמות המרכזית
7	ג. האחריות המוטלת על האדם
7	ד. המבחן שהאדם הועמד בו
7	ה. כישלון האדם
7	ו. העונש
7	ז. חסדו של אלוהים
8	4. עידן / שלב ההבטחה או מרות האבות: בראשית יב 1 – שמות יח 27
8	א. השמות
8	ב. הדמות המרכזית
8	ג. האחריות המוטלת על האדם
8	ד. המבחן שהאדם הועמד בו
8	ה. כישלון האדם
9	ו. העונש
9	ז. חסדו של אלוהים
9	5. עידן / שלב התורה: שמות יט 1 – מעשי השליחים א 26
9	א. השם
9	ב. הדמות המרכזית
9	ג. האחריות המוטלת על האדם
9	ד. המבחן שהאדם הועמד בו
9	ה. כישלון האדם

10	ו. העונש
10	ז. חסדו של אלוהים
10	6. עידן / שלב החסד: מעשי השליחים ב 1 - ההתגלות יט 21
10	א. השם
10	ב. הדמות המרכזית
11	ג. האחריות המוטלת על האדם
11	ד. המבחן שהאדם הועמד בו
11	ה. כישלון האדם
11	ו. העונש
11	ז. חסדו של אלוהים
11	7. עידן / שלב מלכות המשיח או המילניום: ההתגלות כ 10-1
11	א. השמות
11	ב. הדמות המרכזית
11	ג. האחריות המוטלת על האדם
12	ד. המבחן שהאדם הועמד בו
12	ה. כישלון האדם
12	ו. העונש
12	ז. חסדו של אלוהים

הקדמה

אחד המפתחות להבנת כתבי הקודש הוא חלוקה נכונה של דבר האמת (השנייה אל טימותיאוס ב 15). קיימות כמה דרכים לחלוקת הכתובים שבאמצעותן ניתן להסתייע כדי להבין את החלקים כמו גם את השלם. אחת מהן היא חלוקה לפי שלבים או עידנים הכלולים בכתובים (Dispensations). * הם מבוססים על בריתות ספציפיות אשר תקפות במהלכם והופכות להיות הכלל המנחה העיקרי שלפיו אלוהים מנהל את קשריו עם האדם ומוציא לפועל את שליטתו בעולם.

החוקרים הדוגלים בשיטת חלוקה שכזו מחלקים את ההיסטוריה המקראית לשלושה עד שבעה שלבים / עידנים.

א. הגדרה

כדי להבין מה הוא עידן / שלב שכזה (בקשריו של אלוהים עם האדם) נתבונן בשתי המילים העיקריות ביוונית שמהן נובע מושג החלוקה הזו. האחת היא *oikonomia* (שממנה נגזרת המילה האנגלית economy) ומשמעה "לנהל, לפקח, לתכנן". השנייה היא *aiōn* שמשמעותה "תקופה, עידן" ואשר מדגישה את גורם הזמן. כך שמצד אחד החלוקה הזו מתייחסת לדרך שבה אלוהים מוציא לפועל את תכניתו ומממש את רצונו בעולם, ומצד שני היא מכסה תקופת זמן.

בכל הנוגע לתוכן ולמשמעות – עידן בהקשרנו הוא אופן התארגנות, אחריות או ניהול. בכל הנוגע לממד הזמן, הכוונה היא לעידן, לתקופה, מפני שכל שלב שכזה מכסה תקופת זמן. בתוך כל שלב, אלוהים מנהל או מוציא לפועל את שלטונו, את סמכותו ואת תכניתו באופן שונה במשהו בהשוואה לשלב הקודם.

העידנים או השלבים שבהם עוסק פרק זה הם תקופות זמן נפרדות שבהן אלוהים מבהיר את רצונו ומוציא אותו לפועל בדרך ספציפית שמבוססת על הברית שעליה העידן המסוים מיוסד.

* קשה לתרגם את המונח התיאולוגי dispensations לעברית, לכן נעשה בחומר זה שימוש במספר שמות, מתוך ניסיון להסביר ולשקף את כוונתו בעזרת השילוב בין כולם. לא מדובר רק בשלב או בתקופה מוגדרים מבחינה כרונולוגית, אלא מדובר בעיקר בניסיון לחלק את תולדות יחסיו של אלוהים עם האנושות – ההנהגה האלוהית – על פי העקרונות או הכללים המנחים שמסדירים יחסים אלה. הדוגלים בשיטת חלוקה זו מצביעים על הדרכים שבהן אלוהים מנהל או מוציא לפועל את שלטונו, את סמכותו ואת תכניתו, כשכל שלב בתהליך זה שונה במשהו בהשוואה לשלבים הקודמים, והוא מבוסס על הבריתות השונות שכתת אלוהים עם האנושות ומוגדר באמצעותן. המונחים "תקופה" או "עידן" מתייחסים בהקשרנו למערכת היחסים הזו. ראה התייחסות לנושא גם בשיעור הדן בשמונה הבריתות שבכתובים. המתרגמת.

ב. מאפיינים שונים של העידינים

כל עידן מתאפיין בשבעה גורמים. (א) מכונה בשם אחד או יותר שמצביע בדרך כלשהי על העיקרון המנחה עבור עידן מסוים זה. (ב) בכל עידן יש דמות מרכזית שלה ניתנה התגלות אלוהית מיוחדת. (ג) בכל עידן מוטלת על האדם אחריות, שכן כל עידן נפתח בהתגלות חדשה מאת אלוהים, התגלות שדורשת תגובה והיענות מצד בני האדם. (ד) בכל עידן מתקיים מבחן מסוים. (ה) בעקבות המבחן מגיע כישלון מסוים. (ו) המשפט / העונש מביא עידן זה לסופו. (ז) החסד האלוהי נגלה בכל עידן באופן מסוים.

1. עידן / שלב התום או החירות*: בראשית א 28 – ג 8

א. השמות

העידן הראשון נקרא עידן התום או עידן החירות. השם הראשון מדגיש את העובדה שאדם וחווה היו בשלב זה נקיים מכל חטא ולא היו חוטאים מטבעם. במינוח התיאולוגי, מצבם מוגדר "קדושת הנברא שלא קיבלה עדיין אישור" או "קדושת נברא בלתי מוכחת" (unconfirmed creaturely holiness) – כלומר הם נבראו קדושים, אבל בשלב זה לא קיבלה קדושתם אישור ותוקף מפני שהם עדיין לא עברו את המבחן שעמד לבדוק אם יישארו נאמנים לאלוהים ויצייתו לדבריו. השם השני מדגיש את העובדה שהם נהנו מחירות מהחטא. בעולם המלאכים כבר היה קיים חטא, אך הוא עדיין לא היה קיים בעולם האנושי והאדם לא היה משועבד לו עדיין.

ב. הדמות המרכזית

הדמות המרכזית בעידן הראשון הייתה אדם. אלוהים הודיע באמצעות אדם איך הוא רוצה שהכול יתנהל בבריאה ובקשר ביניהם.

ג. האחריות המוטלת על האדם

האדם היה מחויב לברית שנכרתה בגן עדן בין אלוהים לאדם וחווה (בראשית א 28-30; ב 15-17). לברית זו היו שני היבטים: אחריות כלפי הארץ ואחריות בנוגע לגן שבעדן. הוטל עליהם לכבוש את הארץ ולמלא אותה, לפרות ולרבות ולרדות בה. לגבי גן עדן, הם היו אחראים לעבדו ולשמרו.

ד. המבחן שהאדם הועמד בו

האדם הועמד במבחן בנוגע לעץ הדעת טוב ורע (בראשית ב 17). מבחן זה נועד לבדוק אם אדם וחווה יצייתו לכל מה שהאל דורש, אפילו לדרישה הכי קטנה שלו. ניתנה להם סמכות מוחלטת על כל כדור הארץ, על גן עדן, ורשות לאכול מכל עצי הגן, כולל מעץ החיים, כך שהמבחן שהוצב לפנייהם היה מזערי ביותר.

אם אדם וחווה היו עומדים במבחן, מעמדם היה משתנה וקדושתם (במובן של קדושה המיוחסת לנברא, בנבדל מקדושתו של הבורא) הייתה מקבלת אישור ותוקף סופי. משמעות הדבר היא שממצב שבו ביכולתם לחטוא הם היו הופכים לבעלי יכולת שלא לחטוא; לאחר שקדושתם הייתה מקבלת אישור הייתה ניטלת מהם היכולת לחטוא. המלאכים עברו מבחן דומה. כאשר הם נבראו הייתה לכל המלאכים "קדושת יצור נברא" שעדיין לא קיבלה אישור סופי. אז הגיע הניסיון. השטן היה הראשון שנכשל, ובעקבותיו - שלישי מכל צבא השמים. שלישי מכל המלאכים, אלה שלא עמדו במבחן, הם כעת מושחתים באופן מוחלט. שני שלישי מכלל המלאכים עמדו במבחן, ומעמדם השתנה ליצורים ברואים בעלי קדושה שקיבלה אישור משום שלא נכשלו במבחן. כעת הם אינם מסוגלים לחטוא.

אותו הדבר היה נכון גם לגבי אדם וחווה. אם היו עוברים בהצלחה את המבחן הם היו הופכים להיות יצורים ברואים בעלי קדושה מוכחת, שקיבלה אישור (כמו המלאכים הטובים), שהיכולת לחטוא ניטלה מהם.

ה. כישלון האדם

למרבה הצער, אדם וחווה נכשלו (בראשית ג 1-8). הם אכלו דווקא מהעץ שאת פריו נאסר עליהם לאכול. כתוצאה מכך, הקדושה שיכלה להיות להם ("קדושת הנברא") לא קיבלה אישור ותוקף. כמו המלאכים שנכשלו בחטא, גם הם נשחתו בטבעם באופן מוחלט. החטא קלקל הכול והשפיע על כל חלקי הווייתם ועל כל תחום מחייהם כבני אדם.

ו. העונש

המשפט בעידן זה היה גירוש מגן עדן והקללה שהוטלה על האדמה (בראשית ג 9-19). משמעותו של הגירוש מגן עדן הייתה שכעת הם הושלכו אל מחוץ לגן, והסביבה המושלמת שממנה נהנו בתוכו לא עמדה עוד לרשותם. הם לא יוכלו לאכול יותר באופן חופשי מכל עצי הגן, גם לא מעץ החיים.

במקום לעבד את האדמה בקלות, נוסף כעת היבט של קושי ועמל לעבודת האדמה. אדם יצטרך לעבוד כעת את האדמה בזעת אפו כדי להשיג לחם. יתרה מכך, משמעות הקללה הייתה שהאדמה לא תהיה לו עוד בעלת ברית אלא אויבת. יהיה עליו לנהל מאבק תמידי בקוצים ודרדרים.

ז. חסדו של אלוהים

אלוהים מפגין את חסדו כאשר, בו זמנית בעת שגירש מהגן והטיל קללה על האדמה, גם הבטיח לאדם גואל. בבראשית ג 15 הבטיח אלוהים שיום אחד יגיע משיח שיעשה שני דברים: ראשית, הוא יכריע את אויב האדם, השטן, שגרם לקללה, לגירוש האדם ולכישלונו בחטא הקדמון מפני שפיתה אותו.

שנית, הוא יהיה זה שיגבר על הקללה ויבטל אותה. המוות הגופני, התוצאה של חטאם של אדם וחווה בגן עדן, יבולע וינוצח באמצעות תקומתו מהמתים של הגואל, "אדם האחרון" - ובתקומה הסופית של כל בני האדם.

2. עידן / שלב המצפון או התנהלות עצמאית של האדם*: בראשית ג 9 – ח 14

א. השמות

גם לעידן השני ניתנו שני כינויים. השם הראשון מדגיש את העיקרון הראשי ששימש בעידן זה את אלוהים ביחסיו עם המין האנושי. הוא לקוח מאל הרומים ב 15, פסוק הקובע שאלוהים התייחס לבני האדם ושפט אותם במשך תקופת זמן מסוימת על בסיס המצפון שלהם, עד שמצפונם נהיה כל כך מסואב שלא היה אפשר עוד להמשיך להשליט את דרכי אלוהים בעולם בדרך זו.

הכינוי השני מדגיש את הצד השני של המטבע; לאדם ניתנה החירות לפעול על פי צו מצפונו. חובתו הייתה לפעול על פי מה שמצפונו דרש. אילו היה נשמע למצפונו, הבחירה שלו הייתה מובילה לקדושה; אבל כאשר לא נשמע למצפונו, או אם מצפונו נטמא, אזי עיקשותו לבחור בדרכים משלו תוביל לכיוון ההפוך.

ב. הדמות העיקרית

גם כאן אדם הוא הדמות הראשית. אלוהים גילה לאדם דברים חדשים שהתוו את העקרונות והדרישות שלו בעידן חדש זה.

ג. האחריות המוטלת על האדם

על בני האדם הוטלה האחריות לציית לברית שנכרתה עם אדם (בראשית ג). בין הדרישות שהיו כרוכות בברית זו: אחריות האישה להישמע לבעלה, הצורך לעבוד את האדמה בעיצובן ובזעת אפיים, ומושג המוות הגופני.

מרכיב המפתח באחריות הזו היה אמונה בגואל המובטח. במסגרת הברית הזו הייתה כלולה ההבטחה המופיעה בדברי אלוהים לשטן בבראשית ג 15:

"וְאִיבָה אֲשִׁית בֵּינֶךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין זֶרְעָהּ; הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב".

פסוק זה הבטיח שבבוא היום, צאצא אנושי של אותה אישה - האישה שאותה פיתה השטן וכך גרם לאדם להיכשל ולחטוא - יביס את השטן וימחץ את ראשו.

הובטח שהמשיח יהיה מזרע האישה, קביעה שחורגת מהתבנית הרגילה במקרא. בדרך כלל אילן היוחסין נקבע על פי היוחסין לאב, לא לאם. המוצא תמיד נקבע דרך זרע הגבר, לא זרע האישה. מסיבה זו כל אילנות היוחסין שבכתבי הקודש מפרטים תמיד את ההתייחסות המשפחתית לזכרים, ורק נשים מעטות נזכרות בהם. אבל במקרה של המשיח זה יהיה שונה. המשיח ייחשב לזרע האישה, לא זרע הגבר. בבראשית ג 15 לא מוסבר מדוע כך צריך שיהיה. למעשה, הסבר ניתן רק בישיעיהו ז 14, בפסוק שבו אומר אלוהים שהמשיח ייוולד מבתולה ("עלמה"). הסיבה הברורה לכך שיהיה על המשיח להתייחס לזרע האישה היא – שלא יהיה לו אב אנושי.

האחריות שהוטלה על בני האדם הייתה להאמין בהבטחה שלפיה זרע האישה, המשיח, יבוא ויגאל אותם מ"שר העולם הזה", השטן. אמנם בעידן ובברית הקודמים הפקיד אלוהים בידי האדם את הסמכות למשול בארץ, אבל כאשר חטא אדם וחווה, נטל השטן לעצמו את האחריות הזו מידי האדם. לכן, אפילו בכתבי הברית החדשה, השטן נקרא "שר העולם הזה" ו"אל העולם הזה" (יוחנן יב 31; השנייה לקורינתים ד 4).

ד. המבחן שהאדם הועמד בו

המבחן שהוצב בעידן זה לפני בני האדם היה כפול: ראשית, היה עליהם להישמע למה שהמצפון הכתיב מתוך ידיעת טוב ורע. שנית, במקרה של כישלון, היה עליהם להעלות קרבנות בעלי חיים רצויים לאלוהים. העיקרון של שפיכת דמו של קרבן חלופי הוצג כבר בשלב מוקדם ביותר, עוד לפני שאדם וחווה גורשו מגן עדן. בבראשית ג 21 נאמר שה' אלוהים עשה לאדם ולאשתו כותנות עור כדי לכסות על מערומיהם. ברור שבני האדם הבינו את העיקרון הזה, שכן הקרבן שהעלה הבל, שהיה המנחה שאליה שעה אלוהים (בראשית ד 4), נלקח מצאנו. היה זה בעל חיים שנשחט.

ה. כישלון האדם

כבר בפרשת קין והבל (בראשית ד 3) ניתן לראות שבני האדם לא הצליחו לעמוד במבחן שהוצב לפניהם. קין לא הביא לאלוהים קרבן מן החי אלא חשב שביכולתו לבוא אל אלוהים כראות עיניו ולא על פי התנאים שקבע אלוהים. בפסוק 8, ברצח הראשון, נגלה הכישלון. קין קם והרג את הבל אחיו. ניתן לראות את הכישלון גם בבראשית ו 5: "וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם בְּאָרְץ וְכָל יֵצֵר מַחְשָׁבַת לְבוֹ רָק רַע כָּל הַיּוֹם". זו התייחסות לאלימות הגלויה, לשחיתות, לרשע הנפוץ בכל מקום וליצר מחשבות לב האדם שהוא "רק רע כל היום".

ו. העונש

המשפט שבא על האנושות בשלב זה של יחסי אלוהים עם האנושות היה המבול (בראשית ו 6 – 23). אלוהים החליט להשמיד את האנושות כולה מלבד משפחה אחת. המבול שהציף את כל העולם מסמן את קצו של עידן זה. רשעותם של בני האדם גברה עד כדי כך שהם לא היו מסוגלים עוד להישמע למצפונם, שכן מצפונם כל כך הסתאב וקהה עד שלא שימש עוד כקו מנחה מהימן.

ז. חסדו של אלוהים

בזכות חסדו של אלוהים ניתן לאדם מידע אודות רצונו של אלוהים: בני האדם ידעו שאלוהים הרשה להם להעלות לו קרבנות כדי לטפל בסוגית החטא. חסדו של אלוהים הופגן גם בהצלת חנוך (בראשית ה 18-24) ובהצלת נוח ובני משפחתו. כל האנשים האלה מצאו חן בעיני אלוהים.

3. עידן / שלב הממשל האזרחי*:

בראשית ה 14 – יא 32

א. השמות

במסגרת הברית עם נוח קבע אלוהים שמי ששופך דם של אדם, אדם ישפוך את דמו. אם כן, הסמכות השיפוטית בדיני נפשות – חיים ומוות – ניתנת כעת לאדם. הרעיון של שפיטה עם הכוח להמית או להחיות, טומן בחובו את רעיון הממשל האנושי-אזרחי.

"שִׁפְךָ דָם הָאָדָם, בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ..." (בראשית ט 6).

האדם מקבל כאן סמכות להוציא להורג את הרוצח, כלומר מדובר כאן בשלטון, סמכות וממשל. אחד התפקידים העיקריים של מערכת השלטון האנושית הוא לרסן את הפשע ולהגביל אותו. בעידן הקודם ניתן היה לראות שלא היה די במצפון על מנת לרסן את הרשע.

ב. הדמות המרכזית

נוח היה הדמות המרכזית בעידן זה. הוא קיבל מאלוהים התגלות חדשה. נאמר לו איך בדיוק יוציא אלוהים לפועל את רצונו עלי אדמות בעידן זה.

ג. האחריות המוטלת על האדם

על האדם הוטל לציית לתנאי הברית שנכרתה עם נוח (בראשית ט). כחלק מהברית הזו נצטוו בני האדם לפרות ולרבות ולמלא את הארץ לאחר שהאנושות הושמדה במבול (שם, פסוקים 1, 7).

במסגרת הברית עם נוח לא הוגבל המזון שהאדם רשאי לאכול (פס' 3-5). בשני העידנים הקודמים האדם היה אמור להיות צמחוני. מנקודה זו ואילך הותר לבני האדם לאכול גם בשר, מכל סוג שהוא.

יתרה מכך, הברית עם נוח נועדה לייסד את שיטת הממשל האנושי שדרכה ישליט אלוהים את רצונו. האדם נדרש לציית לחוקים ולדרישות של השלטון האנושי, שיהיה בסמכותו לאכוף את חוקיו ומשפטיו עד כדי נקיטת העונש החמור ביותר של הוצאה להורג (פס' 5-6).

הקשת ניתנה כאות הברית שנכרתה עם נוח, שבמסגרתה הבטיח אלוהים שלא ישמיד עוד את האנושות במבול (פס' 12-17).

ד. המבחן שהאדם הועמד בו

למבחן בעידן זה שני מרכיבים: א) על האדם למשול בצדק. ב) הוטל על המין האנושי להתרבות ולהתפשט בכל רחבי העולם. אלוהים דרש מבני האדם לא להיות כפופים לשלטון מרכזי אחד בלבד ולא להתרכז בתחום גיאוגרפי אחד, אלא להתפזר בכל הארץ.

ה. כישלון האדם

הכישלון נגלה במה שניסו בני האדם לעשות במגדל בבל (בראשית יא). הם ניסו להישאר מרוכזים באותו מקום, סביב מגדל בבל שישמש להם מרכז מאחד וימלא תפקידים ממשיים וסמליים.

בני האדם ניסו לבנות בבבל "מִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בְשָׁמַיִם" במטרה לחקור את הכוכבים. הם לא ניסו לבנות מגדל שיגיע עד שמי שמי של אלוהים אלא מגדל גבוה דיו שממנו תהיה תצפית טובה לחקר הכוכבים, לא לשם עיסוק באסטרונומיה כי אם באסטרוולוגיה. לימוד האסטרוולוגיה משמעו כפירה בשלטונו של אלוהים בתור הבורא האחד והיחיד. כשעסקו בני האדם באסטרוולוגיה הם זנחו את עבודת האלוהים האחד, וכך החלו לאמץ פוליתיאיזם וכל מיני חטאים אחרים. זו הייתה המטרה הגשמית שלשמה נועד מגדל בבל.

מאחורי כל הדברים האלה הסתתר דמוניזם. המין האנושי נכשל במבחן שהוצב לפניו. המטרה הרוחנית, הסמלית, שמאחורי המגדל ובנייתו הייתה להפר בכוונה תחילה את מצוותו של אלוהים, ולא להתפזר ברחבי העולם. מגדל בבל נועד לשרת כמוקד משיכה שילכד סביבו את האנושות כך שהאנשים לא יפוצו לכל עבר ולא יתחילו לאבד קשר ביניהם. כוונתם הייתה להישאר בתחומי בבל, בין הפרת והחידקל.

במקום להשתמש כראוי בשיטת הממשל שהוצלה מאת אלוהים, הם ניסו לבנות אימפריות, כפי שעולה מהסיפור על נמרוד (בראשית י' 8-14). נמרוד היה גיבור ציד אבל הוא היה גם הראשון שייסד ממלכה. במקום לראות בכל אחת מהממלכות ישות עצמאית, הוא ניסה לאחד את כולן מתחת לסמכותו. במקום להפריד בין הממלכות כפי שאלוהים התכוון מלכתחילה, האימפריות מעצם טבען מנסות לאגד בתוכן את כל הממלכות הקטנות יותר.

ו. העונש

כתוצאה מניסיונם להתמרד נגד מצוותיו וסמכותו, העניש אלוהים אותם ובלל את שפתם (בראשית יא 6-8). אחד מגורמי המפתח המאפשרים לנהל חיים משותפים הוא שפה משותפת. השפה המשותפת מסייעת בליכוד חלק מסוים מהחברה האנושית. במקומות שבהם דוברים שפות שונות, בדרך כלל נוצרים חיכוכים ומלחמות.

לדוגמה, מדוע נוטים הגרמנים להישאר בגרמניה? מפני שהשפה הגרמנית גורמת להם להישאר ביחד. אותו הדבר נכון לגבי כל מדינה. פעמים רבות, כאשר בתוך ארץ מסוימת קיימים הבדלי שפות, הדבר מוביל למלחמת אזרחים, כפי שקרה במדינות רבות באירופה. כשאין שפה משותפת משתררים חוסר יציבות, אי סדר, מחלוקות ומלחמות. בכך שאלוהים בלל את שפתם, הוא כפה עליהם להתפזר.

אין משמעות הדבר שבאותה נקודת זמן דיבר כל אדם שפה שונה לגמרי. ייתכן שכך הכול התרחש: אי אלו אנשים גילו שהם מסוגלים לתקשר ביניהם באותה השפה, לכן עברו להתגורר במקום אחר כדי להתרחק מהאחרים, שאותם לא יכלו להבין. במקביל, גם קבוצות אחרות גילו שהן דוברות את אותה השפה וגם הן עברו יחד להתגורר בחלקים אחרים של העולם והתרחקו מאלה שאותם לא יכלו להבין. כך יצרו לאום משלהם בעל מאפיינים ייחודיים. באופן שכזה השיג אלוהים את כוונתו המקורית, לפיה האדם היה אמור להתפזר בכל העולם ולמלא אותו.

ז. חסדו של אלוהים

החסד האלוהי נגלה באופן שבו שמר אלוהים על המשך קיומה של שארית הפליטה שלו (יא 10-32). השארית שאלוהים שמר בחיים לאחר המבול הם האנשים ששמותיהם נמנים בהמשך פרק יא, לאחר הסיפור על מגדל בבל. מפורט שם אילן היוחסין המשפחתי של נוח ושם עד לאברהם, הדמות שאֵתה יפתח אלוהים את העידן הבא. אלוהים שמר על קיומה של שארית הפליטה - אלה שיראו את אלוהי האמת במהלך תקופה זו.

אלוהים שמר על ההמשכיות המשפחתית של הזרע המובטח. הבטחתו בקשר לזרע האישה המשיכה להיות בתוקף למרות המבול ומגדל בבל. אלוהים שמר על השושלת המשפחתית של הזרע המיוחד שדרכו תמומש הבטחתו.

4. עידן / שלב ההבטחה או מרות האבות*: בראשית יב 1 – שמות יח 27

א. השמות

גם לעידן זה ניתנו שני שמות. הנפוץ יותר הוא עידן ההבטחה, שם זה מדגיש את היבט ההתגלות האלוהית. אלוהים נגלה לפני בני האדם כשהבטיח להם סדרה ארוכה של הבטחות מפורטות. השם שאוב מהפסוקים הבאים, המדגישים את ההבטחה שניתנה לאברהם: אל הרומים ד 1-25; אל הגלטים ג 15-19; אל העברים ו 13-15; יא 9.

הכינוי השני מדגיש את האופן שבו אלוהים הוציא לפועל את שלטונו ואת רצונו בעידן זה; הוא עשה זאת באמצעות האבות שבהם בחר – אברהם, יצחק ויעקב.

ב. הדמות המרכזית

אברהם הוא הדמות הראשית הניצבת בפתחה של התקופה החדשה הזו, וניתנת לו התגלות שמימית חדשה שהופכת להיות הבסיס לעידן חדש ביחסיו של אלוהים עם בני האדם.

ג. האחריות המוטלת על האדם

האחריות שהוטלה על האדם בעידן זה הייתה מבוססת על הברית שכרת אלוהים עם אברהם: החובה להאמין להבטחותיו של אלוהים. אפילו כאשר הן עדיין לא התממשו, האנשים היו אמורים להאמין שמה שאלוהים הבטיח אכן יתגשם. אברהם מילא חובה זו, ככתוב בבראשית טו 6: "וְהָאֱמֵן בְּיָהוָה; וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה".

ד. המבחן שהאדם הועמד בו

האבות ומשפחותיהם נבחנו במידת ציונם לדרישה להישאר בארץ שאליה הביא אותם אלוהים ולהיות שונים ונבדלים מהכנענים.

ה. כישלון האדם

הכישלון האנושי נגלה בנטייתם של האבות לעזוב את הארץ. אברהם, למשל, עזב את כנען ונקלע לצרות גדולות (בראשית יב). יצחק חשב לעזוב את הארץ (בראשית כו) אבל אלוהים התרה בו שלא יעשה זאת. יעקב עזב את כנען, מה שגרם לבעיות רבות לצאצאיו. אחי יוסף מכרו אותו ויוסף נלקח להיות עבד במצרים.

בני ישראל נכשלו במבחן זה גם בכך שלא נבדלו מן הכנענים. הם קשרו שותפויות עסקיות עם אנשי כנען וגם התערבו ביניהם בקשרי נישואין.

אברהם שלח את עבדו בחזרה לארץ מולדתו כדי לחפש אישה ליצחק. עשיו התחתן עם כנעניות, אבל יצחק שלח את יעקב לאותה מולדת כדי למצוא אישה שלא מבנות כנען. כאשר חזר יעקב לכנען עם שנים עשר בנים, הם החלו להתחתן עם בנות הארץ הכנעניות.

פרק לח בספר בראשית ממחיש זאת היטב. ליהודה, הבן בעל החשיבות הגדולה ביותר מפני שמזרעו ייוולד המשיח, היו עסקים ושותפויות עם הכנענים. הוא לקח לו אישה כנענית ובניו התחתנו עם כנעניות. יהודה התחיל להידרדר לדרכיהם המושחתות של הכנענים.

ו. העונש

בסופו של דבר, המשפט שבא עליהם מפני שלא עמדו במבחן היה השעבוד למצרים. אלוהים הוא שגרם לכך שיתגוררו תקופה מסוימת במצרים, וכך הופרדו בני המשפחה הנבחרת מן הכנענים, מצב ששמר עליהם מפני התבוללות נוספת.

ז. חסדו של אלוהים

פן החסד נגלה בכך שאלוהים שמר על בני ישראל ועל אמונתם. עם ישראל המשיך את קיומו גם כשהיה בארץ וגם כשהיה מחוצה לה. אלוהים המשיך לשמור על ההמשכיות המשפחתית של שושלת זרע האישה, שעמד להיות גם זרע אברהם, יצחק ויעקב.

5. עידן / שלב התורה*:

שמות יט 1 – מעשי השליחים א 26

א. השם

עידן זה קיבל את שמו מתורת משה, המכילה תרי"ג (613) מצוות ושהייתה האמצעי שעליו הושתתו יחסיו של אלוהים עם האדם. העידן הזה מכסה את תקופת הזמן שהחלה במתן תורה ונמשך לאורך כל ימי המקרא עד מעשי השליחים א 26. כלומר, החל משמות יט 1, לכל אורך יתרת התנ"ך, התקופה שבין הבריתות, ההיסטוריה המפורטת בספרי הבשורות ועד מעשי השליחים א 26.

ב. הדמות המרכזית

הדמות המרכזית היא משה, שלו נתן אלוהים התגלויות רבות, שהן הבסיס לעידן זה.

ג. האחריות המוטלת על האדם

על האדם הוטלה האחריות לקיים את הברית עם משה. הברית כללה שני תחומים עיקריים. א) היה עליהם לציית לתרי"ג המצוות שבתורת משה. ב) היה עליהם לציית לנביאים ששלח אליהם אלוהים כדי לפרש ביתר פירוט את התורה.

ד. המבחן שהאדם הועמד בו

ראשית, היה עליהם לקיים את התורה על כל מצוותיה. הפרה, ולו רק של אחת ממצוות התורה, הביאה עליהם אשמה כאילו הפרו את כולן (יעקב ב 10). החלק השני של המבחן היה לקבל את הנביא שיקים ה' ולהאמין בו, שכן הוא יהיה אותו "נביא" כמשה (דברים יח 15-18).

ה. כישלון האדם

בני האדם נכשלו בשני ההיבטים של המבחן. א) הם לא הצליחו לקיים את התורה במלואה (אל הרומים י 13). למעשה, לא רק שלא קיימו את התורה, הם ניסו לעקוף אותה על ידי השגת צדקה משלהם. הם פיתחו חוקים משלהם ואמרו שמפני שהם שומרים על החוקים שלהם, אינם צריכים לשמור את חוקיו של אלוהים. ב) הם לא נשמעו לנביאים, ככתוב בדברי הימים ב לו 14-16:

"גַּם כָּל שְׂרֵי הַכֹּהֲנִים וְהָעָם הֲרָבוּ לַמַּעַל מֵעַל כָּל תַּעֲבוֹת הַגּוֹיִם; וַיִּטְמְאוּ אֶת בֵּית יְהוָה, אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ בִּירוּשָׁלַם. וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם עֲלֵיהֶם בְּיַד מְלָאכֵי הַשָּׁכֶם וְשָׁלוּחַ: כִּי חָמַל עַל עַמּוֹ, וְעַל מְעוֹנָו. וַיְהִיו מְלַעְבִּים בְּמִלְאכֵי הָאֱלֹהִים, וּבּוֹזִים דְּבָרָיו, וּמִתְעַתְּעִים בְּנִבְאֵיו: עַד עֲלוֹת חֲמַת יְהוָה בְּעַמּוֹ עַד לְאִין מִרְפָּא".

פסוק 14 מתאר את עבודת האלילים שלהם. בפסוק 15 אלוהים שולח את הנביאים, אבל פסוק 16 מראה שהם דחו את דבריו וסירבו שוב ושוב לציית לדברי נביאיו, עד לאין מרפא. כתוצאה מכך הם גם לא קיבלו את המשיח (מתי כג 1-39). ישוע גינה את מנהיגי ישראל באותה עת - הסופרים והפרושים - לא רק מפני שדחו את טענותיו המשיחיות אלא גם מפני שהדריכו את העם לדחות אותן.

ו. העונש

בעידן זה באו עליהם שני עונשי הגליות ישראל ויהודה לבלב, והמשפט הראשי הגיע בשנת 70 לס' וכלל את חורבן ירושלים ובית המקדש ואת הפצת העם היהודי בכל העולם.

ז. חסדו של אלוהים

פן החסד נגלה במהלך עידן התורה בשתי דרכים. ראשית, בשיטת הקרבנות שניתנה לעם היהודי מפני שלא היו מסוגלים לקיים את כל תרי"ג המצוות. בכל פעם שנכשל אחד מבני ישראל, שימשו הקרבנות כאמצעי להשבת החוטא. הקרבנות לא הסירו וביטלו את חטאם, כמו כן שום יהודי לא ניצל רק מפני שהביא קרבן למשכן או לבית המקדש. כמו בכל עת, בן ישראל שחטא נושע בחסד, באמצעות אמונה. אמונתו הייתה הגורם שהושיע אותו, אך לאמונתו היה צריך להיות תוכן. במקרה הזה, תוכן אמונתו היה מערכת הקרבנות. כאשר הביא את קרבנו למשכן או למקדש, הייתה בו אמונה שחטאו יכופר ושוב יוכל לחזור ולהתקרב לה' אלוהים, בזכות דמה של החיה שנשפך - חייה הוקרבו כתחליף לעונש המגיע לו.

חסדו של אלוהים הופגן במהלך עידן זה גם בעובדה שאלוהים נתן להם שופטים, מלכים, נביאים ואת המשיח המובטח. לעם ישראל ניתנו שופטים כדי להושיעו משעבוד לעמים שונים. מלכים שעשו את הישר בעיני ה' ניתנו לעם כדי לשלוט בצדקה ובמשפט. הנביאים נשלחו כדי לבאר להם את התורה, לקרוא לעם לחזור לאלוהים ולציית לו, כדי להזכיר להם היכן נכשלו ולקרוא להם לתשובה. המשיח בא כדי להושיע את כל מי שיקבל אותו.

6. עידן / שלב החסד*:

מעשי השליחים ב 1 - ההתגלות יט 21

א. השם

החסד האלוהי אמנם נגלה תמיד בבירור, אך בעידן זה הוא הופגן באופן יחיד במינו, שלא היה כמותו קודם לכן. בבשורת יוחנן א 17 נאמר בנוגע לעידן הזה "כִּי הַתּוֹרָה נִתְּנָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְהַחֶסֶד וְהָאֱמֶת בָּאוּ דֶרֶךְ יֵשׁוּעַ הַמְּשִׁיחַ".

פסוק זה אין משמעו שלא הייתה תורה ולא היו חוקים לפני משה. אבל לפני משה, החוקים האלה היו מינימאליים למדי. לפתע, עם משה, חוקי התורה מוצגים במפורט, ליתר דיוק, בתרי"ג (613) מצוות. כמובן שאלוהים היה רב חסד גם לפני ביאתו של ישוע אל העולם. לכל אורך התנ"ך יש ראיות רבות לחסדו. אבל כאשר בא ישוע, חסדו של אלוהים נגלה בצורה שלא היה כמוה לפני כן. כך שהכינוי "עידן התורה" אין משמעו שלא היו חוקים לפניו, כפי ש"עידן החסד" אין משמעו שלא היה חסד לפניו. הכוונה היא שהחסד נגלה באופן יחיד במינו.

עידן זה נפתח עם מתן רוח הקודש בחג השבועות שלאחר צליבת ישוע ותקומתו. הוא מכסה את כל ימי הקהילה המשיחית וכולל גם את שבע שנות הצרה הגדולה (מעשי השליחים ב 1 – ההתגלות יט 21).

ב. הדמות המרכזית

הדמות המרכזית בתקופה זו היא שאול השליח. שאול הוא שקיבל מאלוהים באופן מיוחד את ההתגלות אודות עידן החסד. לא במקרה ניתנו לו יותר התגלויות אלוהיות מאשר לכל שליח אחר. רוב האיגרות שבברית החדשה נכתבו על ידיו. כפי שהוא מבהיר באיגרת אל האפסים ג 2, הוא היה מי שקיבל את אותה ההתגלות המיוחדת בנוגע ל"חסד אלוהים".

ג. האחריות המוטלת על האדם

צינת לברית החדשה, שמשמעותו לקבל את מתנת הצדקה שאלוהים מציע לכל בני האדם דרך ישוע משיח ישראל (אל הרומים ה 15-18).

ד. המבחן שהאדם הועמד בו

המבחן הוא פשוט: האם יקבל האדם את המתנה שאלוהים מציע לו בחינם, לפי התנאים שאלוהים מצביע? התנאי הוא - שניתן לקבל אותה אך ורק דרך המשיח. האם האנושות תקבל את מתנת הישועה שאלוהים מציע לה בחינם, פשוט על ידי אמונה שישוע הוא המשיח?

ה. כישלון האדם

כמו בכל בעידנים הקודמים, גם בעידן זה האדם אינו עומד במבחן שהוצב לפניו. עובדה זאת נגלית בשתי דרכים:

1. רוב בני האדם ידחו את המתנה המוצעת להם. רוב רובה של האנושות לא יכיר בישוע המשיח ולא ייושע. כך היה בעבר וכך יהיה גם בעתיד.

2. דרך נוספת שבה הכישלון הזה יתגלה ברבים היא העובדה שהגוף שניתנה לו ידיעת האמת - קהילת המשיח - יתרחק ואף יסור מן האמת. מצער שבני האדם ככלל דוחים את האמת, אבל מצער עוד יותר כאשר קהילת המשיח עצמה דוחה את האמת שעליה מבוססים קיומה ומהותה.

ו. העונש

עידן החסד יסתיים גם הוא במשפט. הצרה הגדולה תבוא על העולם כולו, מפני שהמין האנושי כולו לא קיבל את מתנת הישועה המוצעת לו דרך ישוע המשיח. גם קהילת המשיח (הממוסדת, הגלויה לעין) שסרה מדרכיו וחדלה להאמין בו, תעבור את הצרה הגדולה ותסבול מחרון אפו של ה'. אבל גוף המשיח הבלתי נראה - המאמינים האמתיים שבקרבת הקהילות - יילקח למרום לפני שתתחיל הצרה.

ז. חסדו של אלוהים

חסדו של אלוהים יופגן בצורה יוצאת דופן כאשר יילקח למרום גוף המשיח האמתי - יראי אלוהים, המאמינים האמתיים. גופם של אלה שמתו יקום לתחייה, כך שאפילו הגוף שלהם לא יהיה עלי אדמות במשך שבע שנות הצרה הגדולה.

אפילו במהלך כל האירועים שיתרחשו בימי הצרה הגדולה תהיה ישועה ל"הַמּוֹן רַב, אֲשֶׁר לֹא יִכּוֹל אִישׁ לְמַנּוֹתוֹ, מְכַל הַאֲמוֹת" (ההתגלות ז 9). במהלך הצרה הגדולה יהיו יהודים שיתחילו להאמין בישוע, כולל 144,000 יהודים זכרים. בסוף הצרה, יאמין כל עם ישראל וייושע. כמובן שגם בכך נגלה חסדו של אלוהים.

7. עידן / שלב מלכות המשיח או המילניום*: ההתגלות כ 10-1

א. השמות

גם לעידן האחרון ניתנו שני שמות. הראשון מדגיש את שלטון המשיח על כדור הארץ. הכינוי השני מתמקד באורכו של עידן זה - הוא ימשך אלף שנים.

ב. הדמות המרכזית

הדמות המרכזית במקרה הזה תהיה המשיח, מפני שהמשיח עצמו יעניק התגלות ישירה, חדשה, שעליה יהיה עידן זה מושתת (ישעיהו ב 2-4).

ג. האחריות המוטלת על האדם

מוטל על האדם לציית למלך המשיח ולחוקים החדשים שהוא יוציא בתקופה זו (המכונים "חוקי המלכות"). בעידן זה ימשיכו בני האדם להידרש לקיים את האחריות הישנה להיענות לדרישות הכלולות בברית החדשה, כלומר להאמין בכך שישוע מת מוות חלופי, מכפר, נקבר וקם מן המתים. האחריות החדשה היא ציות למלך המשיח שייראה אז לכל עין כאן עלי אדמות, וציות לחוקים שהוא יקבע.

ד. המבחן שהאדם הועמד בו

המבחן שיוצב לכל מי שנולד במלכות זו יהיה לקבל את המלך המשיח בתור אדונו האישי. גם עליהם יהיה להאמין שישוע מת על מנת לכפר על חטאיהם, נקבר וקם לתחייה.

ה. כישלון האדם

גם בעידן עתידי זה יהיה כישלון. בני האדם לא יקבלו את המשיח, ובסוף מלכות אלף השנים יהיה בכוחו של השטן להתעות את האנושות פעם נוספת. מצבו של האדם יהיה הטוב ביותר מאז שאדם וחווה חטאו בגן עדן: שלטון מושלם וסביבה מושלמת, ללא רעב, מגפות ומחלות. ובכל זאת, בני האדם יתקוממו פעם נוספת, אחרונה, נגד סמכותו של אלוהים, כשינסו לפלוש לישראל ולעיר הקודש.

ו. העונש

המשפט בעידן זה יהיה השמדתם של כל הצבאות הפולשים האלה באש משמים.

ז. חסדו של אלוהים

חסדו של אלוהים יתגלה במהלך עידן זה בשלוש דרכים עיקריות:

1. בימיה של המלכות הזו יתקיימו כל ההבטחות הכלולות בבריתות שנכרתו עם עם ישראל.
 2. כל הנבואות שעדיין לא התגשמו עד העת הזו יתקיימו במלכות המשיח.
 3. תהיה זו תקופת שגשוג לכל המין האנושי: שלטון צדק וסביבה מושלמת, ללא מגפות, רעב ומחלות. מי שיאמינו בישוע בתקופה זו יזכו לחיי נצח. בנקודה מסוימת, הגוף יחדל להיות גוף בן מוות ויתחלף לגוף אל כיליון. המאמינים בימות מלכות המשיח לא ימותו. לעומת זאת, הלא-מאמינים ימותו בגיל 100 (ישעיהו סה 20).
- עם סיומו של העידן הזה תחדל ההיסטוריה להתקיים בממד הזמן ותעבור להתקיים בממד הנצח, לעולמי עולמים (ההתגלות כא 1 - כב 5).